

Invitație la responsabilizare socială

Anca Cornelia Tiurean

În Newsletterul Asociației Române de Analiză Tranzacțională, nr. 10 / Decembrie 2020

Pe 28 iunie 2020 Comisia pentru Angajament Social a ITAA a găzduit un eveniment în care să facem cunoștință și să discutăm inițiative utile ca răspuns la evenimentele sociale contemporane cu mișcarea *Black Lives Matter* și altele de acest gen, care au apărut pe glob de-a lungul ultimilor ani. Întâlnindu-ne aici cu oameni de diferite culori și culturi am avut ocazia să îmbrățișăm și să valorificăm diversitatea noastră în explorarea dificultăților uzuale din întâlnirea cu *Celălalt*. Este emoționant să observăm acest proces. Enumerăm mai jos câteva dintre întrebările cu care s-au auzit în întâlnirea cu peste 50 de participanți din întreaga lume:

- 1) De ce ar fi dezirabilă formarea unor comisii globale și locale de responsabilitate socială și care considerăm că ar fi rolul lor?
- 2) Ce poziție și responsabilitate ne vom asuma - individual și organizațional - ca analiști tranzacționali în contextul manifestării unor fenomene globale precum rasismul, xenofobia și inechitatea socială?
- 3) Ce înseamnă a adopta o poziție anti-rasism în congruență cu o atitudine OK-OK față de persoanele cu comportamente rasiste?
- 4) Cum facem o diferență semnificativă fără ca din bune intenții să dăunăm suplimentar calității relațiilor dintre societăți sau comunități?
- 5) Ce rol are și ce rol poate să preia comunitatea internațională de Analiză Tranzacțională în politică și în țesătura de relații sociale în care apar aceste fenomene?
- 6) Cum este necesar să lucrăm cu noi înșine față în față cu aceste teme?
- 7) Cum putem contribui la stoparea unor jocuri în masă în care întregii comunități devin în mod dinamic și adesea previzibil: salvator, agresor, victimă.

Unele întrebări au fost mai specifice și au decurs din contextul de viață și profesional al participanților. Janice Dowson de pildă, terapeut în USA, spunea că: *„Întrebarea relevantă pentru mine este: Oare ce ne scapă din vedere ca organizație în ultimii 45 de ani, având în vedere că în America de Nord tot mai mulți oameni de culoare părăsesc organizația noastră?”* Jan Baker, terapeută din UK, se întreba: *„Oare de ce presupunem că toți vor să fie ca noi?”* Karen Minikin, terapeută din UK, a ridicat problema: *„Ce se poate face la nivel sistemic începând cu familia, firma, organizația sau instituția unde lucrez, iar mai apoi ce se poate face în țara mea și la nivel global?”* deoarece cu cât este mai mare grupul la care ne referim, complexitatea structurală și funcțională a acestora crește și devine cu atât mai dificilă menținerea atenției asupra procesului.

Alte întrebări interesante pentru reflecție culese de la participanți au fost despre:

(a) șanse egale diferitelor părți ale sinelui: *„Oare permit unei părți din mine să se facă auzit mai mult decât altele?”*

(b) povara narativei socio-politice: *„Oare apăr în mod nejustificat o idee?” / „Oare am preluat idei populare ce îmi sună bine, dar la o atentă examinare sunt problematice din punct de vedere etic?” / „Când sunt în acord cu o idee vehiculată în societatea mea, ce alte implicații susțin, de care nu îmi dau seama?”*

(c) paralizarea gândirii: *„Care sunt acele idei pe care le consider de la sine înțelese, încât nici nu îmi trece prin minte să le mai examinez?”*

Unul dintre contractele de grup pe care le-am agreat la începutul evenimentului a fost să rămânem atenți la și conștienți de înclinațiile și tendințele noastre proprii în întâlnirea și interacțiunea cu ceilalți participanți, având în vedere componența atât de diversă etnic și cultural a acestui grup de discuții. Am preluat fiecare responsabilitatea pentru propriul proces de învățare și dezvoltare așa încât să creăm un spațiu de siguranță și astfel au fost posibile împărtășiri de stări și reflecții personale despre sine și experiența propriilor relații cu ceilalți. Participanții au vorbit deschis despre rușine, ezitare, teamă, furie și neputință, precum și despre prejudecățile pe care și le conștientizează și pe care atât de responsabil și le conțin și confruntă.

Într-unul dintre grupurile mici de lucru, psihoterapeuta britanică Adrienne Lee a surprins acest fenomen la ea însăși deschizând discuția prin a vorbi despre propria rușine. Ea a concluzionat: *„Poate că mereu va exista discriminare și rasism dacă în mod inconștient proiectăm anumite părți din propriul P1 asupra altora. Tendințele noastre inconștiente (biasurile) necesită, pe lângă acțiune socială, o acțiune îndreptată spre noi înșine, iar noi avem instrumentele teoretice și practice pentru a ni le înțelege și lucra cu ele.”* Prin urmare, în societățile și comunitățile din care facem parte, o importantă contribuție pe care o putem avea ca terapeuți este să vorbim într-un mod OK și respectuos despre propriile noastre prejudecăți și cum le gestionăm. În acest fel devenim un model de preluare a responsabilității Adulte pentru propriul P1, iar cei care ne observă făcând asta pot prelua la rândul lor atitudinea în propriul lor P1. *„Avem puterea de a realiza o schimbare semnificativă doar aici și acum în măsura în care suntem capabili să ne dăm seama de aceste manifestări și să le gestionăm adecvat împreună”,* concluzionează Adrienne. În asentimentul ei, Ruth Cloherty, terapeut la Cambridge UK, propunea ca primul pas responsabil în direcția justiției sociale să fie conștientizarea și asumarea (*owning*) umbrei noastre, în sens jungian, ceea ce se poate realiza mai ușor dacă pornim de la premisa că *„mediul exterior este o reflecție a unor dinamici intrapsihice”,* cum a sugerat Janice Dowson.

Ducând mai departe contribuția lui Adrienne Lee, Rosemary Napper se gândește la moștenirea C1 venită din P0 - pentru afro-americani aceasta este sentimentul de oprimare trăit la nivel visceral. Pentru britanici ar putea fi vorba despre încorporarea unui sentiment al superiorității. Este necesar să ținem seama de asta în construirea relațiilor cu comunitățile dezavantajate: pe deoparte să luăm în calcul că avem o moștenire generațională diferită, pe de altă parte să ne întrebăm ce presupune a lucra în afara sistemului nostru propriu de referință.

Nisha Rao, terapeut AT din India, identifică esența experienței oprimării în diversele forme (rasism, biasuri de gen, complexe de superioritate/inferioritate etnică, etc) ca fiind

lipsa abilităților de a înțelege în mod profund și de a gestiona rădăcina furiilor și temerilor proprii (individuale). Ea consideră că ceea ce duce la toleranță și posibilitatea de a simți acceptare față de sine și față de alții sunt permisiunile de a avea dialoguri dificile direcționate contractual în acest sens.

Am avut bucuria să le întâlnim la acest eveniment și pe Anne de Graaf, TSTA-O din Olanda, și Birgitta Heiller, din UK, psihoterapeut cu peste 30 de ani experiență în terapia traumei. Anne de Graaf susținea ideea de a nu fi împotriva a ceva, ci proinclusiune: „*Prima noastră sarcină de îndeplinit este una interioară și anume să integrăm ceea ce a fost separat.*” Se referea la faptul că atunci când ne declarăm a fi *antirasist* nu facem decât să ne îngreunăm accesul la propria noastră latură rasistă și astfel să devenim neputincioși în a o gestiona, aceasta riscând să se manifeste fără conștiința noastră în diverse forme subtile. Această părere a fost susținută și de Birgitta Heiller, care îi amintește ca referință pe doi „eroi americani în justiție socială”, Vince Gilpin și Valerie Batts¹, care definesc rasismul din perspectivă individuală prin prisma teoriei AT. Din curiozitate am căutat ulterior autorii și am fost impresionată de cum au reușit să surprindă manifestările subtile ale rasismului modern. Pentru a vă stârni și vouă curiozitatea, le menționez în continuare pe scurt:

(1) *comportamentul salvator disfuncțional* - când ajutăm oamenii dintr-o anumită categorie socială pornind de la presupuziția că ei nu se pot ajuta pe sine.

(2) *învinuirea victimelor* - când atribuim unui anumit grup efectele oprimirii sistemice asupra acestuia.

(3) *evitarea contactului* - când încercăm să nu avem de-a face cu un anumit grup social și evităm a învăța despre cultura lor, a înțelege și a o lua în considerare.

(4) *negarea diferențelor culturale* - când vedem că oamenii se comportă într-un anumit fel și, în loc să-l atribuim specificului cultural al persoanei, privim persoana ca deviantă sau ciudată.

(5) *negarea impactului realității politice, sociale, istorice, economice și psihologice* asupra vieții oamenilor dintr-o anumită categorie, comportându-ne cu ei ca și când ar veni cam tot de pe unde venim și noi.

Diane Salters, născută și educată în Africa de Sud, amintește că „*ne diminuăm pe noi înșine când îi tratăm rău pe ceilalți*” și că „*relele tratamente sunt consecințe ale suferinței și cauze care perpetuează suferința*”. Își imaginează o societate în care clasificarea rasială nu există. Dar tot ea se și întreabă dacă diversitatea e posibilă fără clasificări. Poate că societatea se însănătoșește printr-o serie de pași meniți să vindece ani sau chiar secole de nedreptăți trăite, bazate pe diviziuni geografice, educaționale, sociale, culturale și economice, ce au cauzat multă suferință și au stat la baza unei moșteniri emoționale de frică, furie și foame de răzbunare.

---

¹ Citiți pe larg publicația ei din 2013 aici: http://sph.unc.edu/files/2013/07/diff_is_reconciliation_possible.pdf despre formele de subtile ale rasismului modern și expresiile specifice oprimirii introiectate.

Aceste discuții ne-au ajutat să reflectăm la realitățile cu care ne confruntăm actualmente în România. A fost greu inițial - aveam pe deoparte impresia că la noi nu există rasism și pe de altă parte mi se părea că avem ceva asemănător, dar nu puteam articula fenomenul. O scurtă plimbare prin memorie ne-a dezvăluit că și în România avem diverse forme de ură și discriminare împotriva a diverse categorii sociale. Ar fi interesant să le inventariem într-un articol viitor și să ne gândim la contextul românesc din perspectivă AT.

Cum ajungem să respingem o parte din noi înșine și să o proiectăm în exterior? Dar mai important decât atât este să ne întrebăm care este dificultatea de a menține opozițiile în interiorul nostru? De ce un conflict intern pare că ne paralizează în loc să ne îmbogățească? Pentru a găsi posibile răspunsuri la această întrebare am luat parte la câteva întâlniri pe grupuri mici și ne-am împărtășit unii altora rușinea, ezitățile și ce ne-am mai dat seama că mișcă în interiorul nostru la vederea unor oameni diferiți. Anumite stereotipii par să fie cele care ne informează cu cine suntem probabil în cameră și spre cine am fi în siguranță dacă ne-am îndrepta. Participanta britanică a observat că acordă mai multă atenție participantelor din Vietnam și din India decât participantei din România despre care a zis că „te percep ca pe o soră doar pentru că avem aceeași culoare spre deosebire de ele”. La auzirea acestor cuvinte am remarcat că m-am simțit *privilegiată* ca și când ar fi de la sine înțeles că e bine să fim în tabăra britanicilor și nu a asiaticilor. Nu știu de unde am această impresie pentru că nu găsesc în mine vreun argument în favoarea ei. Am presupus că această idee are la bază o nevoie momentană de a aparține de cineva care ori are capacitatea de a mă ajuta să integrez o parte din mine pe care o resping, ori e cineva care mă poate ajuta să o reprim în continuare. În reprezentările mele înguste, India e o țară murdară și săracă. A-mi vedea propria murdărie și propria sărăcie mă rușinează, respectiv mă înfurie. În imaginarul meu, țările asiatice precum Japonia, China și Vietnam se contopesc prin caracteristici de rasă mai mult decât să se diferențieze prin caracteristici sociale, istorice și culturale specifice. Asociez această rasă cu ordinea, disciplina și curățenia (în opoziție cu reprezentarea mea despre India), care parcă ar fi posibile doar printr-o formă de dictatură. Aici își face simțită prezența starea Eului meu Copil de la o vârstă în care îmi venea mai natural să fac dezordine și nu ordine, motiv pentru care probabil că a mă alătura britaniceii este simultan o formă de-a rămâne în proximitatea unei figuri ce îmi poate conține haosul generat de Copilul meu Liber. Iar distanțarea de *rasa disciplinată* s-ar putea să fie o cale de reprimare a unui sănătos instinct de autoorganizare și autostăpânire sau poate o manifestare de Copil Rebel ca răspuns unui Părinte Normativ.

Experiența acestui grup de lucru mi-a arătat că dialogul în cadrul căruia îmi dezvălui vulnerabilitatea mă face să mă simt mai în siguranță decât dialogul în care încerc din greu să nu par cumva sau în care mă străduiesc să generez anumite impresii dezirabile. Discuțiile pe teorie m-au ajutat adesea să evit a vorbi în nume propriu. În această întâlnire însă nu. Aici am putut să mă întreb, dar și să îmi răspund la întrebarea: De unde vine frica mea față de voi - adică față de interlocutorii mei?

Trecând prin diverse concepte împreună cu colegii participanți, discuția a curs firesc înspre căutarea de răspunsuri la întrebarea etică: *Ce trebuie făcut?* Următorul răspuns mi s-a

părut că descrie cel mai bine spiritul dialogurilor de la această întâlnire: **Reach out by reaching in**². Ce presupune această abordare? Cel ce ajută (*outreacher*) este de obicei pus în poziția de educator sau părinte. Cum ar fi dacă acesta ar fi pus în poziția de elev sau de copil curios și ar începe să se intereseze despre ceilalți, nu pentru ca să îi ajute ci pentru că așa îi ajută deja?

Vesticii trăiesc de sute și mii de ani cu impresia că „noi predăm celorlalți” și că celelalte popoare învață, ca și când ele nu știu destul, sunt mai primitive, mai barbare, mai în urmă. Cum ar fi dacă învățarea ar fi de la sine înțeleasă ca rezultatul unui impact reciproc, afectând ambele părți? Ar însemna că de la orice întâlnire plecăm cu niște concluzii bazate pe experiența tocmai trăită împreună. Cum ar fi dacă ne-am educa pe noi înșine, dacă ne-am lăsa ghidați de exterior, dacă ne-am recunoaște limitele, erorile și egocentrismul propriei gândiri și am învăța CU alții în loc de tradiționalul noi de la ei sau ei de la noi?

Uneori suntem într-o postură privilegiată, alteori suntem defavorizați. Unii oameni rămân din multe puncte de vedere și o mare parte din viață defavorizați, iar alții mereu și în mare măsură privilegiați. Cum ar fi dacă am observa unde regulile și standardele se aplică discriminatoriu și am căuta să menținem discuția etică deschisă despre până la restabilirea egalității în demnitate?

Sper că acest articol să constituie pentru cititorii săi începutul unui proces semnificativ și important de preluare a răspunderii pentru justiție socială. Este important cum îl punem în practică și nu doar cum îl conceptualizăm. Contează cum răzbim să trăim prin el și nu cât de repede îl încheiem. Putem să ne angajăm în acest proces, deși din postura în care ne aflăm s-ar putea să ni se pară mai confortabil a nu ne angaja în el, a nu risca și a rămâne la adăpostul propriilor privilegii? Putem să rămânem angajați în acest proces și să învățăm unii de la alții, chiar și atunci când suntem obosiți și înfomețați?

Asociația Română de Analiză Tranzacțională prin membrii ei are posibilitatea să înceapă a gândi politici organizaționale în sprijinul nondiscriminării și promovării atitudinilor demne față de fiecare persoană în parte, indiferent de grupurile sociale de care aparține. Tot mai mulți dintre noi am început să avem o prezență mai activă în social media și să ducem în public un discurs din care transpar valorile de bază AT. Pentru a adresa problemele sociale autohtone s-ar putea să fie necesar nu numai să inventariem problemele sociale în care sunt angrenați românii, nici să ne rezumăm doar la a le teoretiza prin prisma AT, ci s-ar putea să fie necesar să ne conștientizăm propriile prejudecăți urâcioase față de diferite categorii sociale și să ne menținem OK în timp ce ni le conținem, ni le stăpânim, ni le înțelegem și ni le rezolvăm împreună.

---

² Trad. *Întinzând o mână de ajutor (reach out) întinzându-mă spre interior (reaching in)*